

Сержанов В.В., Готра В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві України. Розкрито особливості агропромислового виробництва. Проведено моніторинг стану АПК України. Наведено чинники, які негативно впливають на інвестування агропромислового виробництва України. Проаналізовано способи активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки. Запропоновано напрямки залучення іноземних інвестицій в агропромислове виробництво України.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, зарубіжні інвестиції, інвестування агропромислового виробництва, методи залучення інвестицій, інвестиційна політика.

Постановка проблеми. Агропромислові підприємства України стикаються із багатьма проблемами, що зумовлені браком фінансових ресурсів. Вирішення цього питання можливо шляхом пошуку та вироблення ефективних механізмів залучення коштів із різноманітних інвестиційних джерел.

Формування сприятливого інвестиційного клімату агропромислового виробництва є стратегічно важливим, оскільки сприятиме активізації інноваційних процесів аграрної сфери, підвищенню ефективності сільського господарства та впливатиме на соціально-економічний розвиток держави загалом.

Формулювання цілей статті. Головною метою цієї роботи є вивчення особливостей інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, розгляд проблем низької інвестиційної активності підприємств аграрної сфери та пошук шляхів залучення інвестицій в АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інвестиційного забезпечення агропромислового виробництва України присвячені праці багатьох науковців. Дану тематику досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені: Бланк І.А., Ємцев В.І., Ємцева Г.Ф., Зеленський А.В., Павлюк Т.С., Россоха В. В., Гусак О. М., Загребельна І.Л., Маренич Т. Г., Крутько М. А., Бірченко Н. О. У наукових

доробках зазначених авторів розкриваються особливості інвестиційної діяльності в аграрній сфері, базові засади розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності в АПК України, описуються напрямки активізації інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств.

Опис основного матеріалу дослідження. Останніми роками спостерігається нарощування Україною імпорту товарів. Якщо у 2015 році товарний імпорт складав 36,6 млрд. дол., то у 2019 році цей показник зріс на 65% та становив 60,4 млрд. дол.

Аналіз результатів зовнішньої торгівлі України товарами за 2019 рік свідчить: імпорт зріс на 6,3% у порівнянні із 2018 роком, що зумовлено зростанням поставок машинобудівної продукції (+ 17,8%); експорт – на 5,3% за рахунок поставок зернових (+ 33,1%). Причому АПК забезпечив близько 44% експорту товарів з високою імпоротною складовою і низькою доданою вартістю. Частка товарів з використанням високих і середньовисоких технологій в експорті товарів – лише 17%. Негативне сальдо по товарах постійно зростає і у 2019 р. склало 10,7 млрд. дол. і покривається за рахунок зовнішніх боргів [4; 3, с.12].

Це зумовлено тим, що у 2019 році виробництво промислової продукції в Україні знизилося на 1,9%, причому індекс виробництва базових галузей знизився на 3,4%. Найбільших втрат зазнав машинобудівний сектор, зокрема виробництво автотранспортних засобів становило лише 31,0% від рівня 2012 р., галузі вагонобудування – 29,7%, верстатобудування – 68,2%, металургії – 70,8%, продукції сільськогосподарського машинобудування – 68,4%. Вітчизняна промисловість досі не змогла повернутися до рівня 2012 р. Так, за підсумками

© **Сержанов В.В.**, д.е.н., доцент, декан економічного факультету, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, email: vitaliy.serzhanov@uzhnu.edu.ua
Готра В.В., д.е.н., доцент, професор кафедри економіки та підприємництва, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, email: viktoriya.hotra@uzhnu.edu.ua

2019 р. індекс промислової продукції був на 22,9% нижчим [4].

Тенденція зменшення обсягів виробництва спостерігається не тільки у галузях промисловості, але й в агропромисловому виробництві та транспортній галузі. Проблематичним є ще й зміна клімату, що спричиняє брак вологи, а системи штучного зрошення, що були побудовані у кінці минулого століття, майже зруйновані, а нові через відсутність інвестицій не будуються. Це все веде до втрати конкурентоспроможності вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках [3, с.13].

АПК залишається одним з небагатьох секторів економіки, підприємства якого, незважаючи на проблеми в країні, продовжують розвиватися, значною мірою визначають продовольчу безпеку держави і якість харчування населення та залишаються головним джерелом припливу іноземної валюти в країну. Питома вага експорту продукції сільського господарства у загальній структурі експорту України у 2019 р. склала 44,3% .

На думку науковців, за умови застосування прогресивних технологій виробництва аграрної та харчової продукції, Україна може забезпечити продовольством від 0,5 до 1,5 млн. осіб [3, с.13].

За таких умов надзвичайно важливого значення набуває питання інвестування агропромислового виробництва.

Особливостями сучасного стану АПК України є:

- накопичення та загострення суперечностей економічного і політичного характеру;
- масова збитковість сільськогосподарських підприємств;
- повільні темпи реформування аграрного сектору економіки;
- збереження тенденції до звуженого відтворення.

Несприятливе становище України на світовому інвестиційно-кредитному ринку є причиною низької активності іноземних інвесторів щодо вкладення капіталу в сільське господарство. Основними негативними чинниками такого становища є:

- недосконала законодавча база;

- нестабільна політична ситуація;
- недосконалість податкового законодавства;
- недостатній рівень розвитку фінансового ринку;

- недосконалість ринкового механізму;
- відсутність системи страхування інвестицій.

До чинників, які відлякують українських та зарубіжних інвесторів, належать також невіршеність питань, щодо ринку землі, відсутність перспективи сприятливого оподаткування в АПК на середньострокову перспективу, не досить чіткі критерії державної підтримки галузі, непрогнозованість регуляторної політики держави для бізнесу [5, с.95-96].

На рис. 1 вказано основні методи фінансування інвестицій.

Самофінансування є головним джерелом капітальних вкладень у світі. Воно здійснюється за рахунок власних коштів, створених на базі таких джерел, як амортизаційні відрахування та отриманий прибуток.

Акціонування – залучення інвестиційних ресурсів за допомогою випуску цінних паперів, зокрема акцій.

Кредитування – одержання позик від фінансових інституцій за рахунок випуску облігаційних позик або за рахунок фінансового лізингу.

Пайове фінансування – здійснюється приватними інвесторами [1, с.68-71].

Питання які саме інвестиції – іноземні чи вітчизняні слід залучати задля розвитку агропромислових підприємств України, довгий час залишається актуальним для розгляду науковцями та фахівцями в цій сфері. Однак на підтримку прихильників залучення іноземних коштів, зазначимо, що іноземні інвестиції мають певні переваги перед вітчизняними інвестиціями та державним фінансуванням. Ці переваги проявляються в деяких головних чинниках їх впливу, а саме:

- ❖ сприяння реалізації певних програм через залучений у країну для виробництва товарів і послуг додаткового капіталу;
- ❖ розвиток та удосконалення технологічного рівня підприємств АПК країни, шляхом використання іноземних ноу-хау та технологій;

Рис.1 Основні методи фінансування інвестицій

- ❖ сприяння економічному зростанню завдяки підвищенню продуктивності;
- ❖ створення додаткових робочих місць, особливо з огляду на високу частку сільського населення та вивільнення робочої сили внаслідок реструктуризації і закриття державних підприємств;
- ❖ сприяння висококонкурентному та ефективному експорту сільгосптоварів за кордон;
- ❖ зростання обсягів торгівлі (підприємства з іноземними капіталами формують близько 50% експортного потенціалу країни).

Деякі агропромислові підприємства не мають змоги не тільки купляти нову техніку, а й ефективно управляти компанією через брак досвіду. Це питання також вирішується за рахунок залучення інвестицій, адже разом із цим вони залучають новий досвід керування, планування та ефективного використання наявних та запозичених ресурсів. Іноземні менеджери передають свої знання та навички, щодо оптимальному використанню земельних ділянок та інших матеріальних ресурсів.

Досвід іноземних аграрних підприємств засвідчує, що залучення інвестицій у вигляді нових технологій сприяє поліпшенню

динамічності та продуктивності підприємств [8, с.211-212].

Для розширення процесу залучення іноземних інвестицій необхідно:

1. Суворо дотримуватися визначених пріоритетів у розвитку національної Економіки.
2. Мати розгорнуті плани іноземного інвестування і механізм публічного контролю за їх виконанням.
3. Податкові стимули: встановлення прямих додаткових пільг, відстрочка сплати податків за інвестування капіталу.
4. Стимули, пов'язані з амортизаційними відрахуваннями.
5. «Податкові канікули», які встановлюються на строк від 2 до 10-15 років; звільнення від сплати митних процедур по імпорту обладнання, сировини, комплектуючих виробів.
6. Фінансові стимули: різного роду субсидії, позики, кредити і гарантії їх надання, державне страхування.
7. Нефінансові стимули, спрямовані на створення загальних умов ефективного функціонування іноземного капіталу.
8. Забезпечення необхідними факторами виробництва, інформацією та службами

управління щодо розвитку транспорту та інших комунікацій.

Алгоритм формування і реалізації регіональної інвестиційної стратегії в АПК повинен включати такі основні етапи:

I. Оцінка сильних та слабких сторін інвестиційної діяльності.

II. Формування стратегічних цілей інвестування.

III. Визначення мети інвестування; аналіз стратегічних альтернатив та розробка найбільш ефективних шляхів реалізації стратегічних цілей інвестиційної діяльності

IV. Розробка напрямів інвестиційної діяльності; розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів; конкретизація стратегії за періодами її Реалізації.

V. Соціально-економічна оцінка впровадженої стратегії.

VI. Формування та реалізація програм розвитку [5, с.96].

На думку Кириленко І.Г., важливим напрямом державного регулювання інвестиційної політики України для АПК має бути визначення пріоритетних галузей виробництва, тобто об'єктів першочергового іноземного інвестування. Одним з провідних критеріїв доцільності такого вибору повинна бути можливість досягти ланцюгової реакції господарської активності та зростання в усьому агропромисловому комплексі як наслідку первинної ін'єкції капіталів. У зв'язку з цим, враховуючи вітчизняні потреби і світовий досвід, особливо країн Східної Європи, для умов України можна запропонувати такі пріоритетні сфери для залучення іноземних інвестицій із метою забезпечення динамічного розвитку переробних галузей АПК:

- виробництво технологічного устаткування для цукрової, олійно-жирової, хлібопекарної, борошномельно-круп'яної, м'ясо-молочної промисловості;
- виробництво тари і упаковки;
- біотехнології в галузях переробної промисловості АПК;
- створення об'єктів соціальної інфраструктури.

Про доцільність зазначених пріоритетів свідчить той факт, що в Україні від несвоечасного збору і вивозу, поганого збереження і переробки цукрового буряка щорічно втрачаються до 600-800 тис. т. цукру. Аналогічні приклади можна навести і по інших галузях і виробництвах. У залежності від нагромадження досвіду залучення іноземних інвестицій його потрібно буде коректувати [7; 6, с.18]

Інвестиційну політику найближчими роками слід здійснювати з урахуванням таких принципів:

- ✓ послідовної децентралізації інвестиційного процесу;
- ✓ збільшення частки власних коштів підприємств у загальному обсязі капітальних вкладень;
- ✓ підвищення ролі амортизаційних відрахувань як одного з джерел фінансування інвестицій;
- ✓ направлення державних інвестицій на виробничі цілі на основі повернення централізованих капітальних вкладень;
- ✓ розширення практики спільного державно-комерційного фінансування проектів;
- ✓ охоплення інноваційним процесом всього технологічного ланцюжка АПК (підготовка – виробництво – реалізація продукції) з необхідністю ведення єдиної бази даних;
- ✓ посилення державного контролю над цільовою витратою коштів державного бюджету, вкладених у інвестиції;
- ✓ розширення практики страхування і гарантування інвестиційних проектів;
- ✓ стимулювання іноземних інвестицій;
- ✓ облік сезонних факторів та регіональних особливостей ведення сільського господарства;
- ✓ проведення ретельного аналізу інвестиційних ризиків з метою їх зниження [2, с.119-120].

Особливостями інвестиційної діяльності є і наявність різноманітних форм господарювання на селі, а також таких специфічних суб'єктів господарювання, як присадибні господарства населення. Хоча більшість фахівців не відносить їх до складу АПК, вони виробляють суттєві обсяги продукції, що зумовлює необхідність їх урахування в аграрній інвестиційній політиці держави [9, с.454].

Активізація інвестиційної діяльності є не лише основною умовою виведення сільського господарства з глибокої кризи, а й стає найважливішим визначальним чинником його подальшого розвитку. Потрібне не лише реформування громадського укладу в селі шляхом інституціональних перетворень, що було пріоритетом у початковий період аграрної реформи, а й залучення в аграрний сектор великомасштабних інвестицій, гостру потребу в яких відчувають практично всі галузі АПК, чи це сільське господарство, переробна промисловість або фондоутворюючі галузі житлової сфери села. Тому формування передумов для масового припливу інвестицій в аграрний сектор має стати найважливішим елементом стратегії державної

аграрної політики на сучасному етапі. Насамперед, необхідно забезпечити на державному рівні ширші інвестиційні можливості для відновлення основного капіталу сільськогосподарських підприємств та його нарощування за рахунок власних і залучених коштів, зокрема іноземного капіталу. Цього значною мірою можна досягнути шляхом впровадження нового, адекватного ринковій системі економічного механізму господарювання, який враховує специфіку сільського господарства [2, с.118].

Інвестування в агропромислове виробництво сприятиме також вирішенню багатьох проблем села, зокрема, зменшиться міграція, створюватимуться нові робочі місця, зростатимуть доходи та платоспроможність населення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інвестиції є запорукою розвитку не тільки агропромислового виробництва, а й економіки загалом. Інвестиційне забезпечення аграрної сфери є низьким, інвестиційний клімат є несприятливим для інвесторів. Основними методами покращення інвестиційного середовища є удосконалення законодавчої бази, підвищення ефективності АПК, стабілізація ситуації, що склалася в країні. Активізація інвестиційної діяльності агропромисловими підприємствами сприятиме оновленню матеріально-технічної бази, нарощенню обсягів виробництва та експорту конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, що, в свою чергу, забезпечуватиме потреби суспільства у продовольстві, виведе економіку України на якісно новий рівень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк И А. Финансовый менеджмент. К. : Эльга, Ника-Центр, 2005. 656 с.
2. Готра В.В. Сучасний стан, фактори забезпечення та напрями активізації інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №6(168). С. 114-121.
3. Ємцев В.І Проблеми інвестиційної діяльності в АПК України. URL: http://old.nuft.edu.ua/page/51adaed39c2a2/files/8-9_04_2020.pdf#page=12
4. Ємцев В.І., Ємцева Г.Ф. Актуальні проблеми інвестиційної діяльності в Україні. *Scientific achievements of modern society: abstracts of the 6th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. 1414 p. Pp. 645-652
5. Зеленський А.В., Зеленський В.А. Перспективи майбутнього та реалії сьогодення інвестиційної стратегії АПК України. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/1719/konferenciya2020pdaa.pdf#page=95>
6. Каламан О.Б., Яровенко Т. Проблеми інвестування та розвитку АПК України. *Економіка харчової промисловості*. 2010. С.17-20.
7. Кириленко І.Г. Аграрна реформа в Україні: надбання, проблеми. *Економіка АПК*. 2005. № 5. С. 8-14.
8. Павлюк Т.С. переваги залучення іноземних інвестицій в агропромислові підприємства. URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/CHASTINA1-konferentsiya-ZNU.pdf#page=212>
9. Рибіна Л.О. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки. *Економіка і суспільство*. 2017. №11. С. 450-454. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/72.pdf

REFERENCES

1. Blank, I A. (2005). Fynansovyy menedzhment [Financial management]. K.: Elha, Nyka-Tsentr [in Russian].
2. Hotra, V. V. (2015). Suchasnyy stan, faktory zabezpechennya ta napryamy aktyvizatsiyi investytsiynoyi diyalnosti u sferi silskoho hospodarstva [Current state, factors of provision and directions of intensification of investment activity in the field of agriculture]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current economic problems*, 6 (168), 114-121 [in Ukrainian].
3. Yemtsev, V. I. (n.d.). Problemy investytsiynoyi diyalnosti v APK Ukrayiny [Problems of investment activity in the agro-industrial complex of Ukraine]. Retrieved from: http://old.nuft.edu.ua/page/51adaed39c2a2/files/8-9_04_2020.pdf#page=12 [in Ukrainian].
4. Yemtsev, V. I., & Yemtseva, H. F. (2020). Aktualni problemy investytsiynoyi diyalnosti v Ukrayini [Actual problems of investment activity in Ukraine]. Proceedings from: The 6th International scientific and practical conference «Scientific achievements of modern society». Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom (pp. 645-652) [in Ukrainian].
5. Zelenskyy, A.V., & Zelenskyy, V. A. (n.d.). Perspektyvy maybutnoho ta realiyi sohodennya investytsiynoyi stratehiyi APK Ukrayiny [Prospects for the future and realities of the present investment strategy of the agro-industrial complex of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/1719/konferenciya2020pdaa.pdf#page=95> [in Ukrainian].
6. Kalamani, O. B., & Yarovenko, T. (2010). Problemy investuvannya ta rozvytku APK Ukrayiny [Problems of investment and development of agro-industrial complex of Ukraine]. *Ekonomika kharchovoyi promyslovosti – Economics of the food industry*, 17-20 [in Ukrainian].

7. Kyrylenko, I. H. (2005). Ahrarna reforma v Ukraini: nadbannya, problemy [Agrarian reform in Ukraine: achievements, problems]. *Ekonomika APK – Economics of agro-industrial complex*, 5, 8-14 [in Ukrainian].
8. Pavlyuk, T. S. (n.d.). Perevahy zaluchennya inozemnykh investytsiy v ahropromyslovi pidpryyemstva [Advantages of attracting foreign investment in agro-industrial enterprises]. Retrieved from: <http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/CHASTINA1-konferentsiya-ZNU.pdf#page=212> [in Ukrainian].
9. Rybina, L. O. (2017). Osoblyvosti investytsiynoyi diyalnosti v ahrarnomu sektori ekonomiky [Features of investment activity in the agricultural sector of the economy]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, 11, 450-454. Retrieved from: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/72.pdf [in Ukrainian].

Отримано 26.11.2020